

Autoreferat

1. Imię i nazwisko.

Magdalena Kuran

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

1995 r. — tytuł magistra filologii polskiej uzyskany na podstawie pracy *Hetman Jan Tarnowski w utworach pochwalnych XVI wieku*, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. KEN w Krakowie, promotor: prof. dr hab. Jan Okoń, recenzent: dr Roman Mazurkiewicz

2006 r. — tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa, Wydział Filologiczny Uniwersytetu Łódzkiego, na podstawie rozprawy doktorskiej *Retoryka jako narzędzie perswazji w postyllografii polskiej XVI wieku (na przykładzie „Postylli katolickiej” Jakuba Wujka)*; promotor: prof. dr hab. Jan Okoń, recenzenci: dr hab. prof. UŁ Barbara Bogolebska (Uniwersytet Łódzki), prof. dr hab. Edmund Kotarski (Uniwersytet Gdański)

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

- 1997–2005 asystent w Katedrze Literatury Staropolskiej i Nauk Pomocniczych UŁ
- 2005–2018 adiunkt w Katedrze Literatury Staropolskiej i Nauk Pomocniczych UŁ
- 1 X 2018–1 VI 2019 adiunkt w Zakładzie Edytorstwa Instytutu Filologii Polskiej i Logopedii UŁ
- 1 VI 2019–2023 adiunkt w Zakładzie Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej UŁ

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

a. tytuł osiągnięcia naukowego

Monografia autorska: „Przez zarzuconą subtelną bawelnicę...” — *cognitio symbolica w kazaniach reformata Antoniego Węgrzynowicza (źródła, zastosowania i konteksty)*

b. autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy):

Magdalena Kuran, „Przez zarzuconą subtelną bawelnicę...” — *cognitio symbolica w kazaniach reformata Antoniego Węgrzynowicza (źródła, zastosowania i konteksty)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022, ss. 456; ISBN 978-83-8220-693-7, e-ISBN 978-83-8220-694-4. Recenzent wydawniczy: dr hab. prof. KUL Wiesław Pawlak

c. Omówienie osiągnięcia naukowego, omówienie celu naukowego ww. pracy

Magdalena Kuran, „Przez zarzuconą subtelną bawelnicę...” — *cognitio symbolica w kazaniach reformata Antoniego Węgrzynowicza (źródła, zastosowania, konteksty)*, Łódź 2022, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, ss. 456, ISBN 978-83-8220-693-7, e-ISBN 978-83-8220-694-4 (recenzent wydawniczy: dr hab. prof. KUL Wiesław Pawlak)

Monografia „Przez zarzuconą subtelną bawelnicę...” — *cognitio symbolica w kazaniach reformata Antoniego Węgrzynowicza (źródła, zastosowania, konteksty)* przybliża twórczość wybitnego późnobarokowego predykatora tworzącego na początku XVIII wieku. Wśród rzeszy piszących i wydających wówczas swe teksty kaznodziejów, większość pozostaje nierozpoznana. Węgrzynowicza dostrzegano i doceniano, jednak poświęcano mu zaledwie mikrostudia skupione na konkretnych kazaniach czy szczegółowych wąskich zagadnieniach. Wciąż najpełniejszym dostępnym studium, które go dotyczy, pozostaje licząca sobie już ponad sto lat praca Alojzego Jougana. Reformat był autorem siedmiu zbiorów kazań wydanych pomiędzy 1708 a 1717 rokiem (obejmujących 297 kazań polskich i 94 łacińskie). Są one kwintesencją barokowego stylu i sposobu przepowiadania. Skupiają jak w soczewce najbardziej charakterystyczne cechy literatury tej epoki. Paradoks, jakiego można doświadczyć podczas lektury tych kazań, polega na tym, iż ma się poczucie, że są one tyleż

typowe, co nietypowe. Próba odpowiedzi na pytanie, co składa się na te pozornie wykluczające się cechy, była punktem wyjścia mojej książki.

Podstawową bazę materiałową stanowiły polskojęzyczne zbiory kazań reformata, choć i łacińskie znalazły się w polu moich zainteresowań, zwłaszcza tam, gdzie przyglądałam się koncepcyjnej strukturze jego sermonarzy. Niezbędne było także przywołanie zbiorów i kazań innych predyktorów, były one bowiem koniecznym materiałem porównawczym pozwalającym dostrzec swoistość przepowiadania Węgrzynowicza. Nieodzowny kontekst uzupełniony został poprzez przywołanie licznych dzieł z zakresu teologii, retoryki, homiletyki, egzegezy i symbolografii. Dopiero na tym szerokim tle dostrzec można było intelektualny format polskiego reformata. Był on wybitnym teologiem, filozofem i retorem, spełniającym się ponadto jako malarz, rzeźbiarz, rytownik, konstruktor zegarów słonecznych i małej architektury. Te jego różnorakie talenty i aktywności nie pozostawały bez wpływu na kształt jego kazań, co starałam się w swej pracy pokazać. Odtwarzając zaplecze intelektualne Węgrzynowicza sięgnęłam też do rękopiśmiennych źródeł zachowanych w reformackim archiwum. Indeksy biblioteczne dały z kolei wgląd w zasób biblioteki, z której korzystał. Skrypty retoryczne przybliżyły zaś model kształcenia reformackich kaznodziejów.

Kluczem do opisanie i scharakteryzowania twórczości Węgrzynowicza uczyniłam pojęcie *cognitio symbolica* wskazując, jak istotne było ono w nurcie teologii, która najbliższa była reformatowi (bonawenturianizm, skotyzm). Termin ten zaczerpnęłam z dzieła Antonia Ricciardiego *Commentaria symbolica [...] in quibus explicantur arcana pene infinita ad mysticam, naturalem, et occultam rerum significationem attinentia* (1591). Padły tam znamienne słowa: „w poznaniu symbolicznym (*symbolica cognitio*) [...], zawierają się te rzeczy, które prowadzą i przenoszą [...] wszelką uwagę ludzkiego umysłu od świata zmysłowego do rozumowego”. Pojęcie to znajdowało zastosowanie w teologicznym, ale także literackim wymiarze dzieł Węgrzynowicza. Pokazuję go jako kaznodzieję-hermeneutę, który poszukuje znaków i symboli, a następnie rozeznaje je i wyjaśnia. Zasadniczą perspektywę badawczą wyznaczały mi teksty samego Węgrzynowicza, jego odautorskie deklaracje i stosowany przez niego aparat terminologiczny, a także współczesne mu oraz wcześniejsze konteksty (m.in. dzieła św. Bonawentury, Maximiliana Sandaeusa, Corneliusa à Lapide i wielu innych). Jednakże nie mniej ważne metodologiczne narzędzia, które pozwoliły mi zrozumieć i opisać twórcze poczynania reformata, znalazłam w pracach współczesnych badaczy — Paula Ricoeura, Janiny Abramowskiej i Elżbiety Wolickiej-Wolszleger.

Struktura pracy wynika bezpośrednio z kluczowego, wyeksponowanego w tytule rozprawy pojęcia *cognitio symbolica*. Jednak w **rozdziale pierwszym** rozprawy przedstawiłam postać reformackiego kaznodziei — jego biografię i twórczość. Zaprezentowałam ją nie tylko od strony ściśle faktograficznej (choć i ona wydawała się potrzebna, zważywszy na to, jak niewiele jest publikacji, które pozwalają się z nią zapoznać). Postać Węgrzynowicza starałam się ukazać w szerszym kontekście, na który złożyły się m.in. ród, z którego się wywodził, miasto (Kraków), w którym się wychował i z którym był związany także jako zakonnik, poprzez liczne umiejętności, jakie posiadał, oraz różnorakie podejmowane przez niego aktywności. Przedstawiając sylwetkę reformata wykorzystałam też informacje rozsiane w jego kazaniach, autografy jego dzieł, a także inne źródła zakonne i literackie (np. epitalamium na drugi ślub jego ojca, itinerarium przez niego spisane z wyprawy do Hiszpanii). **Rozdział drugi** przybliży historię (geneza, miejsce na duchowej mapie potrydenckiego Kościoła polskiego) i charyzmat zgromadzenia zakonnego, którego Węgrzynowicz był członkiem (model edukacji, formacja i profil duchowy). Szerszy ogląd biografii i sylwetki ojca Antoniego pozwolił uwidocznic mentalne i intelektualne źródła, które go ukształtowały oraz znalazły odzwierciedlenie w jego piśmarstwie.

Ponieważ twórczość kaznodziejską Węgrzynowicza opisywałam jako realizację tytułowej *cognitionis symbolicae*, w **rozdziale trzecim** skupiłam się na czynnikach, które zadecydowały o tym, że reformat wybrał taki właśnie sposób przepowiadania. Było to tym istotniejsze, że metoda ta miała wpływ także na literacki i językowy kształt jego kazań. Wśród owych czynników wskazałam zjawiska i tendencje charakterystyczne zarówno dla ówczesnego katolickiego kaznodziejstwa w ogóle (dominujący model teologii, egzegezy i teorii przepowiadania), jak i specyficzne dla Węgrzynowicza jako przedstawiciela rodziny franciszkańskiej (bonawenturianizm). Bonawenturianizm oraz zaczerpnięte z niego pojęcia teologii symbolicznej i kontuicji pozwoliły zrozumieć, dlaczego świat opisywany przez Węgrzynowicza jest światem materialnej teofanii, gdzie każdy element rzeczywistości może być nośnikiem symbolicznych treści. Przywołałam tu też konkretne dzieła św. Bonawentury, pokazując je jako wielopoziomowe konstrukcje oparte na dominującej metaforze, która to przenikała ich strukturę na każdym poziomie retorycznej konstrukcji. Także one mogły inspirować Węgrzynowicza. Z kolei stosowaną przez kaznodzieję metodę egzegetyczną nakreśliłam, przywołując dwie kluczowe dla niego postaci — jezuitę Corneliusa à Lapide i karmelitę João de Sylveirę. Charakterystyka ich prac posłużyła za niezbędne tło do zrozumienia poczyną interpretacyjnych Węgrzynowicza. Pozwoliła też odtworzyć dzieje

stosowanej przez niego metody (szkoła aleksandryjska, Dionizy Areopagita). Nie mogło też w tej części pracy zabraknąć miejsca na omówienie modelu retorycznej edukacji u reformatów i jej związku z teorią biblijnych sensów. Wpłynęła ona bezpośrednio na pisarską praktykę kaznodziei.

Wziąwszy pod uwagę, jak duże znaczenie dla ideowego i kompozycyjnego porządku zbiorów kazań Węgrzynowicza miała zawarta w ich tytule metafora, w **rozdziale czwartym** dokonałam przeglądu polskiego katolickiego kaznodziejstwa barokowego pod tym właśnie kątem. Pokazałam je też na tle europejskim. Pozwoliło to dostrzec zjawiska w dorobku Węgrzynowicza uniwersalne, jak i dla niego specyficzne. Podjęłam też w tym rozdziale próbę klasyfikacji typów tytułów barokowych zbiorów kazań na niedziele i święta. Pierwszą wyróżnioną grupę stanowiły tytuły informacyjno-opisowe, zazwyczaj w najprostszej formule, które przekazywały podstawowe wiadomości o przeznaczeniu kazań. Druga grupa tytułów to takie, w których komponent informacyjno-opisowy wzbogacony został o element na poły literacki. Częstokroć nie dostarczał on dodatkowych informacji o zbiorze, raczej zapowiadał postawę nadawcy (kaznodziei), charakter komunikatu (kazania) i cel, jaki ma on spełniać. Zdarzało się, że rola poetycko-retorycznej składowej tytułu nie ograniczała się do pełnienia funkcji informacyjno-estetycznej. Znajdowała ona wtedy zastosowanie także w idei i kompozycji całego zbioru (podobnie jak to znajdujemy u Węgrzynowicza). Prócz przyjrzenia się konkretnym realizacjom tego rodzaju tytułów, wskazałam też teoretyczne źródła mające wpływ na sposób ich formułowania (Wallafried Hillinger, Seweryn Lubomlczyk) oraz podjęłam próbę zrekonstruowania początków polskiego kaznodziejstwa konceptowego (Mikołaj z Wilkowiecka, Abraham Bzowski, Gabriel Zawieszko).

W kolejnych trzech rozdziałach pokazałam, w jaki sposób Węgrzynowicz na każdym poziomie swojego kaznodziejskiego przekazu konstruował swą wypowiedź za pomocą teologicznych, retorycznych i hermeneutycznych narzędzi, których dostarczała mu *cognitio symbolica*. W **rozdziale piątym** przyjrzałam się tej kwestii z poziomu całych zbiorów. Każdy z siedmiu sermonarzy, które stworzył Węgrzynowicz, był realizacją formuły użytej przez niego we wstępie do jednego z nich, a brzmiącej „*totus tractatus allegoricus est*”. Analizując kształt poszczególnych zbiorów można bowiem dostrzec, w jaki sposób ten konglomerat odrębnych przecież i samodzielnych myślowo części-kazań czyni reformat organiczną, koherentną całością. Dokonuje tego podporządkowując kształt kompozycyjny i ideowy każdego sermonarza tytułowej metaforze. Służy ona tworzeniu rozległych, przestrzennych i wieloelementowych struktur pozwalających wyrazić zawartą w niej kluczową dla zbioru ideę.

Elementy świata realnego stają się nośnikami znaczeń duchowych. By lepiej zrozumieć te drugie, potrzebne było — według *cognitionis symbolicae* — rozpoznanie kontekstów świata realnego. To z pojęć związanych np. z architekturą, karnawalem, ucztowaniem, chorobą czy weselem czerpał Węgrzynowicz swoje metafory i symbole. Przyglądając się pracom reformata, obserwowałam, w jaki sposób metafora zastosowana w tytule organizowała cały zbiór pod względem ideowym oraz kompozycyjnym, jak rozwijając się i „uszczegóławiając”, podporządkowywała sobie kolejne kazania i przekształcała się w rodzaj wieloelementowej symbolicznej struktury. Posługując się kryteriami zaproponowanymi przez Janinę Abramowską, opisałam też proces przeprowadzania przez reformata alegorycznej interpretacji.

Metafora organizowała pod względem ideowym i kompozycyjnym nie tylko każdy ze zbiorów, ale także poszczególne kazania. Temu zjawisku poświęciłam **rozdział szósty**. Za podstawę materiałową posłużyły mi wielkopiętkowe kazania ze zbiorów reformata. Wpierw jednak nakreśliłam tło dla artystycznych wyborów Węgrzynowicza. Scharakteryzowałam szesnasto- i siedemnastowieczne polskie kazania przypadające na ten dzień. Zwróciłam też uwagę na charakter pasyjnej duchowości (zwłaszcza franciszkańskiej) mającej niebagatelny wpływ na wyobraźnię kaznodziei. W kolejnych wielkopiętkowych tekstach Węgrzynowicza rozbudowywana była naczelną tytułową metaforą opisującą cierpiącego Jezusa. Każda niosła w sobie element zaskoczenia, a czasem wręcz prowokacji. *Vir dolorum* przybierał w kolejnych kazaniach postać zapieczętowanej księgi, robaka, trędowatego i pana młodego. Każda z tych symbolicznych figur miała swoje zakorzenienie w tradycji judaistycznej i chrześcijańskiej. Odnaleźć ją można było w dziełach choćby św. Bonawentury, Tomasza z Celano, Johanna de Sancto Geminiano, Maximiliana Sandaeusa, Corneliusa à Lapide, Lorenza Beyerlincka, Hieronima Savignana i in. Jednak nie tylko do *strictae* religijnego dziedzictwa odwoływał się kaznodzieja. Znajdujemy tam także np. ideę karnawalizacji, zagadnienia medyczne, świeckie obyczaje nuptialne. Przeplatanie się tych różnorodnych źródeł inspiracji, które spajała wyobraźnia Węgrzynowicza, stworzyło fascynującą możliwość śledzenia prowadzonych przez kaznodzieję poszukiwań interpretacyjnego klucza oraz pokazania, w jaki sposób tytułowa metafora przybierała w jego kazaniach kształt metafory ciągłej (*metaphora continua*).

Ostatni poziom, na którym znajdowała zastosowanie Węgrzynowiczowa *cognitio symbolica*, to argumentacja. W **rozdziale siódmym** poddałam ją oglądowi przez pryzmat różnych form wypowiedzi (*modus loquendi*). Interesowało mnie, w jaki sposób narzędzie literacko-retoryczne (w tym wypadku konkretna forma gatunkowa), wykorzystywane było w

kaznodziejskiej argumentacji. Szukając możliwego sposobu uporządkowania dowodowej materii, za punkt wyjścia wzięłam taksonomię zaproponowaną przez niderlandzkiego jezuitę Maksymiliana van der Sandta w pracy zatytułowanej *Theologia symbolica*. Sandaeus przełożył myślenie i postrzeganie rzeczywistości symbolicznej oraz mistyczną lekturę Pisma Świętego na retoryczne środki, którymi dysponował kaznodzieja formułując swój przekaz. Jezuita wyróżnił *modos loquendi*, tożsame z konkretnymi formami gatunkowymi, poprzez które można wyrażać prawdy religijne. Określił je mianem *theologiae symbolicae species* i wyodrębnił następujące: *parabolica*, *paroemialis*, *aenigmatica*, *emblematica*, *fabularis*, *hieroglyphica* / *hierographica*. Przez pryzmat właśnie tych form gatunkowych przyglądałam się argumentacji reformata, wszystkie je bowiem odnaleźć można w jego kazaniach. Każdy z sześciu podrozdziałów poprzedzało wprowadzenie mające na celu ukazanie tego, w jaki sposób owe *modi* (teologiczne *species*, a literackie *genera*) funkcjonowały w ówczesnej refleksji teoretycznej. Przybliżałam więc dzieła teoretyków, kwestie dziejów gatunku i jego przemian, funkcjonowania owych form, ich specyfikację i odmiany. Teoria ta odniesiona została następnie do praktyki pisarskiej Węgrzynowicza. Nie tylko o teorię gatunku i jej zastosowanie u reformata chodziło w tej części pracy, ale także o osadzenie argumentacji kaznodziei w kontekstach kulturowych, literackich, historycznych, socjologicznych i językowych.

Pojęcie *cognitio symbolica* wyeksponowane w tytule rozprawy dało szansę całościowego i wieloaspektowego ukazania charakteru twórczości Węgrzynowicza i zrozumienia jego twórczych wyborów. Łączy ono bowiem kwestie teologiczne i literackie, co w przypadku kaznodziei — teologa i retora zarazem — miało fundamentalne znaczenie. Poznanie symboliczne objawia się na każdym poziomie konstruowania przez reformata jego dzieł (zbiór, kazanie, argument) i dotyczy zarówno poziomu idei, jak i języka. Symbole i ich językowe ekwiwalenty — metafory i alegorie, mieszczą się u niego zarówno w obrębie dyskursu racjonalnego, jak i metafizycznego. Są z jednej strony narzędziem badawczym, dydaktycznym, a z drugiej miejscem objawiania się sacrum — teofanią. Dzięki połączeniu tych dwóch dróg, *cognitio symbolica*, która była kluczową determinantą określającą sposób przepowiadania Węgrzynowicza, przełożyła się na pełniejszy, bo wielowymiarowy kształt (ideowy, językowy i kompozycyjny) jego kaznodziejstwa. Autorce zaś, która przez pryzmat tego pojęcia obserwowała kazania reformata, dało ono szansę głębszego wniknięcia w ich materię i lepszego zrozumienia oraz opisanie twórczych poczynąń kaznodziei.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Dydaktyka odgrywa istotną rolę w mojej akademickiej pracy. Zaangażowanie w prowadzone zajęcia owocuje bardzo dobrymi ocenami (średnia ok. 4,80), jakie uzyskuję regularnie w anonimowych ankietach studenckich. Zajęcia prowadzone w ramach obowiązkowego bloku A obejmują literaturę staropolską (od średniowiecza do baroku) oraz oświeceniową, analizę dzieła staropolskiego, wprowadzenie do analizy dzieła literackiego oraz literaturę powszechną. Prowadziłam też zajęcia *Dydaktyzm i antypedagogika literatury dla dzieci i młodzieży* (w ramach specjalizacji z literatury dziecięcej), a wśród autorskich zajęć fakultatywnych: *Teksty i konteksty kultury staropolskiej*, *Dialogi z tradycją*, *Życie jako lektura — mniej znane oblicza znanych pisarzy*, *Literackie oblicza mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce*.

Wypromowałam siedemnaście prac licencjackich, byłam recenzentką ośmiu prac licencjackich i ośmiu magisterskich. Ponadto pełniłam rolę promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim mgr Kamili Żukowskiej (promotor: dr hab. prof. UŁ Krystyna Płachcińska, *Mistyczne marzenie. O „Pieśniach sobie śpiewanych” Konstancji Benisławskiej na tle kobiecej literatury dawnej*; obrona doktoratu 22 VI 2021 r.)

W ramach **działalności organizacyjnej** na uczelni dwukrotnie byłam sekretarzem komisji rekrutacyjnej na kierunku filologia polska, pełniłam też kilkakrotnie funkcję protokolantki podczas obron prac doktorskich. Kilkakrotnie sprawowałam rolę opiekuna roku na pierwszym i drugim stopniu studiów na kierunku filologia polska. Byłam też jurorem komitetu okręgowego Olimpiady Literatury i Języka Polskiego przy Instytucie Badań Literackich (w części pisemnej i ustnej).

Wśród moich **działań popularyzujących naukę i sztukę** znalazły się wykłady dotyczące historii książki i instytucji biblioteki wygłaszane dla pracowników łódzkich bibliotek miejskich. Tematykę tyczącą historii bibliotek od starożytności po wiek XVIII podejmowałam też podczas organizowanych cyklicznie na Wydziale Filologicznym UŁ „Śród z polonistyką”, tj. wykładów dla młodzieży licealnej z Łodzi i województwa łódzkiego. Kolejny wykład, który tam prezentowałam nosił tytuł *Cykl Trenów Jana Kochanowskiego — geneza, struktura i tradycja*. Nowe pomysły dydaktyczne związane z *Trenami* przybliżałam też nauczycielom podczas prowadzonych dla nich warsztatów. Współpracowałam z Liceum Salezjańskim w Łodzi, gdzie prowadziłam gościnne wykłady dla uczniów. Współpraca z

przedstawicielami reformatów zaowocowała zaproszeniem mnie na wykład o reformackich kazaniach pasyjnych skierowany do zakonników.

.....
(podpis wnioskodawcy)